საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია

ქართული ენციკლოპედიის ი. აბაშიძის სახელობის მთავარი სამეცნიერო რედაქცია

გრიგოლი (ერისკაცობაში – გრიგოლ რომანოზის ძე ფერაძე)

გრიგოლი (ერისკაცობაში – გრიგოლ რომანოზის ძე ფერაძე) (31. VIII. 1899, სოფ. ბაკურციხე, ახლანდ. გურჯაანის მუნიციპალიტეტი, – 6. XII. 1942, ოსვენციმი, პოლონეთი), წმინდა მღვდელმოწამე, არქიმანდრიტი, ისტორიკოსი, თეოლოგი. დაიბადა სოფლის მღვდლის ოჯახში. მამა ადრე გარდაეცვალა და აღსაზრდელად წაიყვანა ბიძამ, ყვარლის ეკლესიის მოძღვარმა გიორგი ფერაძემ. თბილ. სას. სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ თბილ. სას. სემინარიაში შევიდა. 1918 თბილ. უნ-ტის სიბრძნისმეტყველების ფაკ-ტის სტუდენტი გახდა. 1918 სავალდებულო სამხ. სამსახურში გაიწვიეს. 1921 **გ**. კვლავ დაუბრუნდა უნ-ტს, მაგრამ მალე, თავის ორ ძმასთან ერთად, ბოლშევიკური აგრესიის წინააღმდეგ მებრძოლთა შორის ჩადგა, დამარცხების შემდეგ სოფ. მანავში მასწავლებლობდა.

1921 შემოდგომაზე გარეკახეთის სამღვდელოებამ **გ**. გელათის III საეკლ. კრებაზე მიავლინა. აქ პროფ. კ. კეკელიზემ და მიტროპოლიტმა ნაზარმა **გ**-ის ევროპაში სასწავლებლად გაგზავნის საკითხი წამოჭრეს, რასაც მაშინვე გამოეხმაურნენ საქართვ. კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი და ცნობილი გერმ. მოღვაწე ა. ლაისტი, რ-მაც სარეკომენდაციო წერილით მიმართა ცნობილ გერმ. თეოლოგს ი. ლეფსიუსს. მისი დახმარებით **გ**. 1922 იანვარში ბერლინის უნ-ტის სტუდენტი გახდა. 1925, კვლავ ლეფსიუსის დახმარებით, **გ**. ბონის უნ-ტში ჩაირიცხა, სადაც 1927 მიენიჭა ფილოს. დოქტორის ხარისხი დისერტაციისათვის: „ქართული ბერ-მონაზვნობის ისტორია მისი დასაწყისიდან 1064 წლამდე“. ამ დროისათვის იგი შესანიშნავად ფლობდა ძვ. ებრაულ, სირიულ, არაბულ, კოპტურ, ძვ. ბერძნულ, ლათინურ, ძვ. სომხურ, სლავურ, რუსულ, ინგლისურ, გერმანულ, ფრანგულ ენებს.

მიუხედავად იმისა, რომ **გ**-ის ავტორიტეტი დასავლეთში დღითი დღე იზრდებოდა, მას მაინც გული სამშობლოსაკენ მოუწევდა. სადოქტორო დისერტაციის დაცვის შემდეგ **გ**-მა საქართველოში დაბრუნების თხოვნით მიმართა საბჭ. საელჩოს, მაგრამ უარი მიიღო.

1927 **გ**-ს დაენიშნა ერთწლიანი სტიპენდია ინგლისში, სადაც ბრიტანეთის მუზეუმსა და ოქსფორდის უნ-ტის ბ-კაში დაცული ქართ. ხელნაწერების შესწავლას შეუდგა, მაგრამ მალე ბონში დაბრუნება მოუხდა, სადაც პრივატ-დოცენტის წოდებით კითხულობდა ძვ. ქართულ და ძვ. სომხურ ლიტ-რათა კურსებს. 1929 მან პარიზში წმ. ნინოს ეკლესია დააარსა, 1931 მღვდლად ეკურთხა. იმავე წელს პარიზში დაიწყო სამეცნ. ჟურნალის („ჯვარი ვაზისა“) გამოცემა, რ-შიც სისტემატურად ბეჭდავდა საკუთარ სტატიებსაც. 1932 მან საბოლოოდ დატოვა ბონის უნ-ტი და 1933 ვარშავის უნ-ტის მართლმადიდებლური თეოლოგიის ფაკ-ტზე პატროლოგიის პროფესორად და კათედრის ხელმძღვანელად დაიწყო მუშაობა.

1934 ლონდონის წმ. სოფიის საკათედრო ტაძარში **გ**. არქიმანდრიტად აკურთხეს. ამ დროიდანვე დაიწყო მოგზაურობა სხვადასხვა ქვეყანაში მიმოფანტული ქართ. ხელნაწერების მოსაძიებლად. 1935 იგი ათონის მთაზე გაემგზავრა, გზად რუმინეთსა და ბულგარეთში არაერთი ქართ. ხელნაწერი გამოავლინა. განსაკუთრებით აღსანიშნავია სოფიის საჯარო ბ-კაში მიკვლეული გრიგოლ ბაკურიანის ზის მიერ შედგენილი პეტრიწონის მონასტრის ტიპიკონის ქართ. ვარიანტი. ათონზე მან შეიძინა 15 ქართ. ხელნაწერი. 1936 **გ**-მა იმოგზაურა იერუსალიმსა და სირიაში, რათა იქ გასცნობოდა ქართ. სიძველეებს. მოგზაურობის შედეგები მან გამოაქვეყნა პოლ. ჟურნალში „სლოვო“. სხვადასხვა საცავებში **გ**-მა გამოავლინა ასობით ქართ. ხელნაწერი, ისტ., პალეოგრ. და არქეოლ. მასალა. იგი ეხმარებოდა ე. თაყაიშვილს საფრანგეთში გატანილი ქართ. განძეულის დაცვაში.

მამა **გ**-მა დიდი ავტორიტეტი მოიხვეჭა უცხოეთის სამეცნ. წრეებში, მაგრამ სსრ კავშირში არა თუ მისი ნაშრომების დაბეჭდვა, ხსენება და თუნდაც სქოლიოში მითითებაც კი აკრძალული იყო.

1939, გერმანიის მიერ პოლონეთის ოკუპაციის შემდეგ, **გ**-მა გადაწყვიტა არ დაეტოვებინა პოლონეთი. იგი ეხმარებოდა დაჭრილებს, ცდილობდა შეძლებისდაგვარად ეხსნა პოლონელები და ებრაელები. 1942 მაისში **გ**. ვარშავაში გესტაპომ დააპატიმრა. მისი ბინა გაჩხრიკეს. დაიკარგა ხელნაწერები, რ-ებზედაც იგი მუშაობდა და ისტ. ღირებულების ის საეკლესიო ნივთები, რ-ებსაც მოგზაურობისას იძენდა საქართველოში დასაბრუნებლად. **გ**. თავდაპირველად პავიაკის ციხეში ჩასვეს, შემდეგ – მაუთჰაუზენის, ბოლოს კი ოსვენციმის ბანაკში გადაიყვანეს, სადაც იგი მალე დაიღუპა. არსებობს მისი დაღუპვის ორი ვერსია: ერთის მიხედვით, გერმანელი ოფიცრის მკვლელობის გამო ბანაკის ადმინისტრაციამ გაშიშვლებული ტუსაღები, ყინვაში დააყენა, ვიდრე მკვლელს არ დაასახელებდნენ. მაშინ **გ**. გამოეყო მწკრივს. იგი ჯერ ძაღლებს დააგლეჯინეს, შემდეგ კი დაწვეს; მეორე ვერსიით, მამა **გ**. თავისი ნებით შესულა გაზის კამერაში მრავალშვილიანი პატიმრის ნაცვლად.

მამა **გ**. დღესაც ძალზე პოპულარულია უცხოეთის თეოლ. წრეებში. პოლონეთში იგი წმინდანად შერაცხეს. **გ**-ის ხსოვნის პატივსაცემად მისი სახელი ამოტვიფრულია უნ-ტისა და წმ. იოანე კლემაქსის მართლმადიდებელი ეკლესიის ომში დაღუპული მოღვაწეების მემორიალურ დაფებზე. პარიზში კვლავ მოქმედებს მამა **გ**-ის დაარსებული მართლმადიდებელი ეკლესია.

ქართვ. ხალხმა ღირსეულად დააფასა მამა **გ**-ის ღვაწლი: 1995 საქართვ. მართლმადიდებელმა ეკლესიამ მამა **გ**. წმინდანად შერაცხა. მისი ხსენების დღეა 23. XI (6. XII).

თხზ.: ქართული ელემენტის გავლენა ბალკანეთის ხალხების კულტურაზე, «საუნჯე», 1983, №4; უცხოელ პილიგრიმთა ცნობები პალესტინის ქართველი ბერების და ქართული მონასტრების შესახებ, გ. ჯაფარიძის გამოც., თბ., 1995; ბედისწერა, თარგმ. ე. კვირიკაშვილისა, «არტანუჯი», 2003, № 11; საქართველოს ეკლესიის უძველესი ისტორიის პრობლემები, თარგმ. თ. ჭუმბურიძისა, იქვე; პატროლოგიის გაგება, ამოცანები და მეთოდები მართლმადიდებლურ თეოლოგიაში, თარგმ. ე. კვირიკაშვილისა, იქვე.

ლიტ.: მ ე გ რ ე ლ ი ძ ე ი., გრიგოლ ფერაძე, «სამშობლო», პარიზი, 1924, ოქტ., №6; ნ ო ზ ა ძ ე ვ., გრიგოლ ფერაძე, «მამული», ბუენოს-აირესი, 1952, № 5; პ ა პ რ ო ც კ ი ჰ., არქიმანდრიტი გრიგოლ ფერაძე, «ლიტერატურული საქართველო», 1987, 22 მაისი; ს ა ი თ ი ძ ე გ., წმ. მღვდელმოწამე, არქიმანდრიტი გრიგოლ ფერაძე, «არტანუჯი», 2003, № 11; შ ა რ ა ძ ე გ., უცხოეთის ცის ქვეშ, ტ. 2, თბ., 1992.

შ. ცირეკიძე